

Památník šoa Praha

Veverkova 8, Praha 7, 170 00

Struktura pro scénář stálé expozice

Památníku ticha /podzim - 2017

úvodem

První námět - rozvržení kapitol obsahu památníku na Nádraží Bubny, vzniknul v roce 2013 jako osnova prostorové studie architekta. V dalších letech se rodil scénář, který postupně narůstal do objemné synopse skládané na obvyklé časové ose celého dvacátého století. Byl dopracován do podrobného příběhu šoa pražských židů a všech jeho vazeb válečných i předválečných.

... Nakonec bylo jasné, že taková porce se do jednoho nádraží vůbec nemůže vejít.

A především že takovou cestou ani nechceme jít. Chceme otevírat témata, chceme dobře pokládat otázky k odkazům událostí, které se staly. Chceme o nich vést dialog, ale nechceme úplně všechny odpovědi koncentrovat do expozice, protože bychom si tak sami vytvořili bariéru k dialogu, který se připravujeme vést.

Hledání klíče k veřejné komunikaci místa paměti se za tři roky svého vývoje dramaticky posunulo. Jsou to skoky zdánlivě snad až příliš výrazné pro jedno elementární místo paměti. Neřešíme však v této chvíli „pouze“ jednu křižovatku osudů, ale také zlomovou periodu v připomínání příběhů šoa. Situaci ovlivnilo několik současných proudů, daných veřejnou komunikací poslední doby, novými vzdělávacími trendy, i poločasem rozpadu válečných vzpomínek. V neposlední řadě také jsme v samé kulminaci zlomu generací - od pamětníků války (přeživších) k jejich dědicům.

Postupným dialogem nad scénářem jsme se propracovali k významu, který můžeme nazvat kontextualizace vzpomínkového dějepisu. Ptáme se po současných paralelách stále se opakujících závažných společenských jevů. Po vazbách mezi rasovou nesnášenlivostí či kulturní jinakostí dnes a v minulém století, hledáme nejlepší výroky klasiků píšících o terminálních stádiích rasové nesnášenlivosti... Vše směřuje k otázkám základním:

Jaký bude jazyk holocaustu pro definitivním zlomu generací... ?

Jakými „rituály“ se bude „připomínat“?

Kdo bude to, čemu se říká cílová skupina a jaká bude její vůle naslouchat, objevovat, prožívat?

Jak definovat hrdinu, který nepodléhá většině? Jak nesoudit anonymní dav?

Ukazuje se, že je někdy mnohem důležitější položit dobře otázky, než opakovat všechny mnohokrát formulované odpovědi o nepoučitelnosti z dějin.

K tématu nového jazyka se polemizuje na mezinárodních vědeckých konferencích.

Spisovatelé, historici, novináři se každý po svém dobírají k nějakému závěru. Všichni se bojí krátké paměti, hledají jak zasáhnout generaci, která se války nedotkla a už ani její rodiče, ani prarodiče, ji aktivně neprožili.

PŘIPOMÍNKA - ODOVĚDNOST - BUDOUCNOST ... sousloví jako tato se snaží bořit nadvládu dějepisu, která inklinuje k alibismu s tlustou čarou za minulostí. Jak však prakticky naplnit podobná hesla a univerzální významy?

Máme skvělé archivy a příběhy šoa jsou zmapované ze všech stran. Co však s kilometry šanonů nebo s miliony jmen v databázích na internetu...? Živé svědectví nenahradí „vysílání ze záznamu“. Televize s archivním filmem nemá charisma pamětníka. Živá paměť končí, co bude s velkými příběhy 20. století po zlomu generací?

Naše první odpověď je zdánlivě prostá: **PŘICHÁZÍ ČAS PODOBENSTVÍ.**

Budeme rádi, když na místě paměti - na nádraží Bubny bude badatelský výstup nadace Post Bellum, když zde budou brilantně zpracovány vzdělávací lekce s příběhy těch, kteří tudy odešli do neznáma... Nicméně sochu Aleše Veselého Brána nenávratna - náš základní kámen přestavby a symbol místa paměti, si již nyní přijede vyfotografovat několik autobusů cestovních kanceláří denně. To je zkrátka čin, který spouští kontemplaci.

Zásadním principem každého libreta - tedy literárního scénáře pro muzeum, je nezbytné jasno v zadání. Shrňme si tedy několik základních vstupních bodů:

- **Připravujeme expozici, která bude prostorem pro veřejnou komunikaci na místě paměti. Na nádraží nedaleko centra metropole, ze kterého odcestovalo na 50 000 občanů Prahy do ghatt a do lágrů.** Přicházeli sem ulicemi města ze shromaždiště po tisících ve čtyřstupech. Jejich jména již v té době nahradila čísla. Město přihlíželo tomu, jak část jeho kulturní identity nenávratně mizí.
- **Město se pramálo dozvědělo o tom, jak se ti, kteří někdy ovlivnili jeho kulturní rozvoj, měnili dle nacistického programu v hmotu určenou ke snadné a likvidaci, protože ztratili svou člověčí podstatu.** Praha nemá - ani sedm desítek let po válce místo, kde by se aktivně řešilo téma největší masové vraždy v jejích dějinách. S pražskými transporty konfrontuje občany metropole „jen“ bronzová deska Helgy Hoškové a tichá vzpomínka na zesnulé v podobě jmen na stěnách Pinkasovy synagogy. Působivá, ale mlčenlivá.
- **Pracujeme s krajinou města, nikoli s objektem na periferii, či lágrem za městem, ani s někdejší ghettem.** Příběhy - vzpomínky sem příslušné, se však neomezují pouze na příchod k nádraží, jako symbolické křižovatce cest, ale také nabízejí konfrontaci časů. Individuální osobní příběhy měly své před i po samotném martýriu šoa. Hovoříme o „velkých příbězích dvacátého století“ ve vztahu k městu tradiční tolerance, ale také k centru dvou po sobě jdoucích totalit. Praha deportací židů a později odsunem „svých-pražských“ Němců přišla o unikátní multikulturní identitu. Přišla však také o budoucnost té identity. Poválečný režim měl vyhraněnou schopnost potlačování - tedy zapomínání všeho, co nebylo ideologicky užitečné.
- **Veřejná komunikace nového místa paměti předpokládá, že budoucí centrum bude aktivní. Že nebude pouze prostorem pro občasně formální pietní akty.** Dynamická nabídka neustále nově nahlížených velkých témat má přivést na nádraží zájemce o širší odkazy spojené s velkými příběhy dvacátého století. V nejlepším případě opakovaně.
- **Nádražní budova je svědkem zásadních událostí. Záměr transformace pro místo paměti ji definuje jako nejvýznamnější exponát. Patří jí ochrana, ale také viditelná úcta a důraz v kontextu města.** Stanice Bubny dnes působí ve svém neutěšeném okolí jako maják svědomí - bohužel jen pro ty, kteří znají jeho historii a tuší kontext prastaré nádražní budovy. Celé prostředí nese stigma minulosti i současnosti. Je potřeba otevírat vrstvy paměti dotýkaných míst, čistit zátěže, které tu jsou zatím jen tušit. Proto již třetím rokem usilujeme o kvalitní programovou nabídkou koncertů a divadelních inscenací, doplněnou speciálními výstavami o stigmatěch míst a různých polohách vzpomínání a zapomínání. Založili jsme galerii pomíjivých výtvarných objektů VRSTVY PAMĚTI... Ve spolupráci s výtvarníky hledáme, jak zpřítomnit vzpomínky skupinového příběhu. Bubnujeme proti tichu mlčící většiny, abychom nabídli všem příchozím, ve výroční den prvního pražského transportu, aktivní vyjádření svého postoje k událostem, které se staly, ale také k ignoranci, která se děje dnes. Hledáme a jemně vážíme, jak neverbálně pracovat s individuálním svědectvím, které je nejvyšším argumentem ... Jak vzpomínku nabídnout všem a neudělat z ní formální klišé...

- **Vrstvy minulosti odkrýváme pro současnost, v jazyce přítomném a v metaforách aktuálních.** Dějepis je pouze jedním z vyučovacích oborů, kterému má vzdělávací koncept prospět. Etika, občanská výchova, literatura, výtvarné nauky... psychologie, sociologie, teorie propagandy a další vzdělávací lekce najdou své základní vazby k odkazu místa. Rodící se vzdělávací koncepce nazvaná „Od svědectví k podobenství“ je záměrem pro budoucí interaktivní mezioborové vzdělávání různých věkových kategorií, včetně rodinných programů a speciálních školních projektových cyklů.

- **Nová obsahová zadání pro budoucí památník dospěla v průběžném vývoji k proměnám architektonického záměru. Na jaře roku 2017 bylo upořádáno výběrové řízení na aktualizovanou studii budoucího místa paměti.** Jeho zadáním bylo zdůraznění nové funkce objektu ve smyslu budoucího obsahu. Vítězný návrh nabídl hodnotný názor moderní architektury, jenž v pohledovém celku vzdáleně připomíná archaický starozákonní chrám koncipovaný jako ochrana objektu paměti - tedy přistavěný na původní nádražní objekt. V interiéru nádražní budovy výrazně rozšířil dispozici pro výstavní aktivity sezonní i stálé. Zachovává dotýkané a efektivně slouží moderní výstavní koncepci. Rozpracoval koncept nazvaný 50 000 zapomenutých knih, jenž připomene každého jednoho cestujícího ve vlacích přesídlovacího specialisty Adolfa Eichmanna.
Nádraží transformované na PAMÁTNÍK TICHÁ se stane samo o sobě podobenstvím, argumentem, přitažlivým poutačem k tématům řešeným uvnitř i v jeho okolí.

Shrneme-li tedy, co přinesl tříletý vývoj od roku 2014...

ŘEŠÍME VELKÉ PŘÍBĚHY 20. STOLETÍ. Přeživší holocaustu měli své dotyky historie před válkou i po. Procházeli se svou individuální zkušeností novou totalitou. Věděli své o strachu a jeho překonávání a přesto podléhají dalším nabídkám doby, které povedou k dalším stigmatům. Jen někteří nejsou s davem. Někteří reagují na podněty doby svérázně, stávají se živou polemikou o nezávislosti úsudku v jednání.

Téma šoa je pro novou koncepci komunikace odkazu válečných vzpomínek nejvyšším argumentem, nemusí však být nutně dominantním obsahem ve smyslu autentické vzpomínky. Budeme však daleko více pracovat s odkazy těchto zkušeností. Pokusíme se je formulovat a budeme doufat, že finální zhodnocení si vytvoří návštěvník sám.

Židovské příběhy války jsou otisknuté do budovy, zapečené do jejích stěn. Příběhy deportovaných budou v různých formách dominovat vzdělávání. Budou všudypřítomným motivem budoucí expozice. Hlasy vzpomínek budou vycházet z knih scénicky rozmístěných po celém prostoru Památníku ticha, jako symbolický výtvarný leitmotiv vztažený k číslu deportovaných pražských občanů do ghatt a koncentračních táborů.

Zásadní odkazy války mají sloužit především současným významům. Dědictví není zakonzervovaná historie, ale klíčová otázka současnosti... Minulost je daná, poznatelná, dá se o ní hovořit s různými akcenty. Kontext jí historii život a léčivou schopnost svérázů dneška.

Budoucí expozice na místě paměti má pojmenovat nejrůznější současné odkazy příběhů šoa. Kde jinde odhalovat tváře xenofobie a rasové nesnášenlivosti, než na místě spojeném s pohnutou minulostí...? Uvažujme a komunikujme současným jazykem o současných tématech na pohnutou minulost přímo navazujících. Pracujme s významy holocaustu jako s nejvyšším, ale také vzácným argumentem. Buďme opatrní na jeho devalvaci!

Návštěva místa paměti má být nejen poznáním, ale také prožitkem, dovolme si říci terapií. Snad nejdůležitějším poznáním je uvědomit si svůj podíl na tématu šoa. Každý má svou roli v odkazu minulosti... někdo je potomkem obětí, někdo pachatelů, nejpočetnější odkaz je však role mlčící většiny a její dědictví - převzaté stigma... Zde ovšem vstupujeme do vlastní polemiky s otázkou, zda je už dnes zralá doba, abychom takto servírovali veřejnosti její podíl na příběhu šoa. Zda tím jen nevystavíme bariéru obranných mechanismů.

Všechny uvedené argumenty projasňují současnou roli památníku. Snad by mu lépe slušelo žánrové označení „přítomník“... Stavět téma jako jednu určitou epizodu minulosti je příliš málo na to, aby se s ní návštěvník mohl patřičně identifikovat. Aby za ní třeba neudělal tlustou čáru, jako za epizodou, která se snad jeho generace nemusí týkat. A také aby je přijal za součást vnitřního hledání vlastní identity.

Nádraží, jako dřívější křižovatka cest, je dnes více setkáním časů. Přítomnost a minulost jsou zde v plném partnerském vztahu, a proto také dřívější frázování objektu na část pro témata minulá (kapitoly stálé expozice) a současná (sezonní výstavy) se propojily do jednoho celku.

Jinými slovy: Ustupujeme od původního členění scénáře na tradiční kapitoly v pevné chronologii, která je v mnoha památnících pro celek svazující. Příčiny a následky jsou mozaikou významů, které si uspořádá každý návštěvník ve svém osobním prožitku. Prožitek je komunikační forma, která otevírá pozornost. Jdeme tedy jinou cestou než po dekadách století válek. Formulujeme základní okruh **velkých témat**, která budou mít v nově vzniklém prostoru své místo. Těm se budou věnovat jak prvky stálé výstavy, tak výstavní plán sezonní. Na velká témata také navazují konkrétní lekce vzdělávací koncepce.

Celý scénář se tak posouvá od opatrného listování mezi minulostí a současností, v hodnoceníh a odkazech budoucnosti. Můžeme si toto v „památníku“ dovolit? Musíme, protože právě budoucnost je to, co obětem šoa všichni dlužíme!

Poznámka ke dvěma významným pojmům (klíčům ke komunikaci):

DYNAMIKA

... Výraz v textu často zmiňovaný, za kterým se skrývá koncepce neustále se měnící aktuální nabídky sezonních kulturních a výstavních i komunikačních projektů.

Snaha o vytvoření klubu partnerů stálého dialogu, tedy aktivních návštěvníků a podporovatelů vede logicky k úvaze o podobě a životaschopnosti fenoménu zvaného „stálá expozice“.

Proč fenoménu?

Neustále se měnící podoba veřejné komunikace, novinky v technologiích virtuální reality i sdílení všeho kulturního dění on-line na sociálních sítích výrazně ovlivňuje dopady a životaschopnost toho, čemu se obvykle říká stálá expozice. Někdejší periody 15 - 20 let památkového výstavnictví jsou dnes pro moderní instituci zničující.

Těžko polemizovat o tom, zda můžeme za stálou považovat výstavu životnosti 7 - 8 let, zda sezonní expozice může být v široké kulturní nabídce současnosti obhájitelná dvě až tři sezóny. Když ještě uvážíme současné domácí problémy s financováním větších záměrů, minimální podpory vývojových rozpočtů pro tzv. stálé expozice, tak se dostáváme k realitě, kdy jen od nápadu k vlastní realizaci vyprší maximální perioda životaschopnosti výstavního sdělení obsahu některých zásadních témat.

Proto se v projektu, jenž má velké téma vyprávět moderním jazykem, dostáváme k záměru dynamického vývojového plánu sezonních projektů, které se postupně budou měnit ve velká témata expozice stálé. Obrazně řečeno stálé motivy jakoby byly vrstvami času zabezpečeny do stěn místa paměti - objektu, jehož čekárny jsou předzvěstí individuálních osudů. Příběhy nesou kontext, ale nejsou modelovány v prostoru, nýbrž v samotném fundamentu domu - nádraží - stanice svědomí.

VELKÉ VÝZNAMY PAMÁTNÍKU TICHA

... Mapa, na jejímž půdoryse leží logická struktura témat. Budeme se jim věnovat dlouhodobě a stanou se profilem veřejného dialogu místa paměti. V průběhu několika let položí základ celé stálé expozici. Na elementárních výstavních záměrech se jednotlivé klíčové pojmy odladí, skoordují se vzdělávacím zázemím a postupně se zdokonalí jejich návaznost. K dobrému výsledku povede kvalitní a ambiciozní struktura, která poskytne čitelný přehled v koncepci postupně se utvářející stálé expozice, stejně jako sezonních výstav i kulturních záměrů, nabízených v prostředí dotýkaném.

Vývojový plán je strategicky koncipovaná výstavní koncepce na pevném půdoryse jasných témat. Doprovodný kulturní a komunikační program výstav průběžně doladí zpětnou vazbu jednotlivých částí expozic a kurátorský vývoj zhodnotí, co lze zachovat pro výstavu stálou a co je pomíjivé. Nad vším se klenou vzdělávací záměry, které na počátku budou mít svou danou koncepci a formu. S každou programovou či výstavní aktivitou budou narůstat. Během sezonních aktivit se odladí a pro stálou nabídku zůstanou již v modifikovaném tvaru. Vytvoří širokou nabídku školám i rodinám, která má zajistit, aby na místo paměti přicházeli návštěvníci opakovaně a vždy s novým plánem.

Univerzálním vodítkem nám zatím jsou hesla, která se stala zásadním signálem obsahu Stanice Bubny:

SLOVA NESTAČÍ

ILUZE O NAŠICH ZÁBRANÁCH PODÍLET SE NA ZLU JE STEJNÁ JAKO DŘÍV

NENÍ PRAVDA, ŽE TO NEJHORŠÍ SE UŽ STALO

Co je STANICE BUBNY ...

... Stanice Bubny je komunikační značka budoucího centra paměti.

Kromě metafory stanice-nádraží je také archaickým pojmem pro rozhlasové vysílání ... stanice-vysílací ... jakési vlnění v prostoru, sdělování závažných informací na rozhlasových vlnách.

Jaroslav Seifert uvedl ve své sbírce básní na vlnách TSF třeba v titulu „Slova na magnetu“:

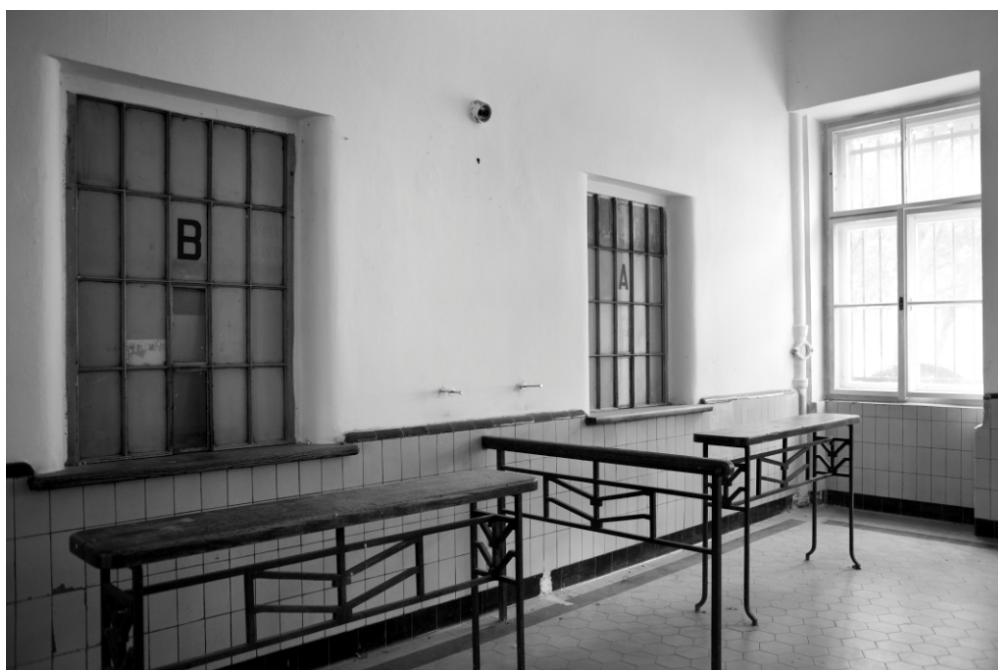
...
Což mohu vyprávět dívkám o hrůzách a světové
válce
Ať sama historie maluje obraz Paleta bojiště je plná
krve
Hra slov Antena oblohy dotýká se
a poslední slovo mé básně je sté devadesáté prvé

...
How can I tell the maidens about the world war and fright
Let history paint the scene Battle-field palette is bloodstained
Play of words Antennas grazing the sky
and the last word of my poem is number
two-hundred forty-eight

Jaroslav Seifert, Na vlnách TSF / On the Waves TST

... Sto let staré literární podobenství nás vrací do časů, kdy Praha již věděla, co je světová válka, žila však velikou nadějí, že nové vlny budou před další strašlivou zkušeností lidstva varovat. **Stanice Bubny byla v minulosti posledním místem svobody. Za ním se tato základní hodnota uzavřela. Stanice Bubny následujících časů by měla svobodu místu vracet. Měla by být hlasem, který mluví i za ty, kteří se zde připomínají.**

Několik klíčových zadání Stanice Bubny:

- **Vysílání site-specific z brownfieldu města** je novým krokem k širší komunikaci. Navazuje na dosavadní kontaktní kulturní akce, komunikuje přes internet a obvyklé sociální sítě. Má však širší dopad: Má symbolický název, stává se značkou. Značkou pro místo, pro určitý okruh témat, pro specifickou veřejnou komunikaci nového druhu.
- **Osobnosti, které vstupují do vysílání Stanice Bubny, jsou zároveň jejím podpůrným klubem.** Jejich nezpochybnitelná jména podpoří záměr místa paměti a jeho veřejného dialogu. Vytvoří symbolický klub čekatelů na památník a jeho vybudování v plném rozsahu záměru
... Když politici opět selžou, jejich sliby o podpoře záměru Památníku ticha se opět ukáží být prázdné, čekárna se opět probudí !
- **Stanice Bubny postupně vytvoří značku, která bude prezentovat významné odkazy minulosti na různých vlnách.**
... Nemusí to být jen rozhlasové, ale také televizní, tiskové, internetové a další. Společným jmenovatelem je odkaz místa svědomí, odkud názory přicházejí.

Základem životaschopnosti koncepce jsou tedy **VELKÁ TÉMATA PAMÁTNÍKU BUBNY**

Téma: DEHUMANIZACE ... Střešní význam spojující ostatní velké významy

Příběhy šoa - po deportacích z Prahy nelze vyprávět v prostoru nádraží Bubny ve všech jeho valérech. Rádi odkážeme na Terezín s jeho bohatými expozicemi a počítáme s vývojem společného vzdělávacího programu mezi Bubny a Terezínem. V objektu nádraží ostatně ani nemáme prostor pro všechny anabáze, které obrovský stroj přesídlovací komise SS způsobil.

Co však považujeme za „naše“ téma, to jsou události a proměny lidí či rodin, odehrávající se ve městě. Proměny v kulturním životě obyvatel po vytvoření „ochranného území protektorátu“. Zde se postupně zakládá na všechny procesy proměn skupin či jednotlivců, koncepčně přetvářených až do podoby „materiálu“ určeného ke snadné likvidaci.

Židé v Praze patřili převážně k vyšší střední třídě. Vypadali dobře, civilizovaně a odcházeli z prostředí, ve kterém byli zcela integrováni. Stejně blahobytní Češi zůstali, stejně blahobytní Němci to organizovali a zpočátku stejně vypadající židé se začali měnit v materiál určený k likvidaci. Rychlost a průchodnost té změny je, mírou dokonalé koncepce, která má své hluboké zázemí v modernitě dvacátého století. Má své mentální rysy v proměnách rolí, kdy oběť se stává v jistou chvíli zároveň mlčící většinou vlastního osudu. Zakládá na nejrůznější polemiky o tom, zda se oběť šoa může či nemůže bránit, zda mlčící většina nese svůj podíl viny či ne...

Aparát odlidštění má svůj systém a režim založený na dokonalé empatii. Dobře ví, kam až může zajít, aby se oběť nebránila vlastnímu pádu až do stádia, kdy už na obranu nebude mít energii. Pražský německy mluvící občan židovského původu startuje na stejné kulturní a společenské úrovni jako nedávný soused - pražský Němec. Přichází proces, jenž postaví výhybku na stejnou cestu. Jeden soused ze stejného domu se v řádu měsíců promění v bytost bez lidské hodnoty. Druhý v bytost, která má nad ostatními absolutní moc a v systému slibujícím lepší časy vyvoleného lidstva koná v dobré víře na oltář vlasti či říše.

Nastupují obskurní pojmy nečekaně prastarého kontextu, jako je „**organicismus**“, tedy koncepce i víra v možné léčení neduhů státu, který se v základních rysech chová jako každý jiný organismus. Je tedy logické, že jeho neduhy se dají léčit a v případě vážných chorob zhoubné vředy odříznout.

Státní-říšské zabezpečení dehumanizace, to jsou významy, které budeme sledovat v jejich postupných fázích, procházejících tématy, jež vytvářejí základní mozaiku.

Téma: LEGALIZACE MASOVÉ VRAŽDY má svou přímou vazbu s motivem DEHUMANIZACE ... Má svůj formální význam, ale také sociologický a psychologický rozměr. Vykonavatele masové vraždy nelze vnímat bez souvislého vývoje osobnosti i společenského zázemí. V jeho „zrání“ se schází série sociologických motivů, které popisuje Zigmunt Baumann v různých svých textech.

Dalším stupněm přípravy je psychologická proměna osobnosti navazující na nový společenský řád, který učí jak vzít dílo boží do svých rukou. Profesor Philip Zimbardo dokázal svým Stanfordským vězeňským experimentem, jak snadné je uvolnit v lidech zlo jen tím že dostanou roli. Mohou za ni schovat své pravé já, rychle se adaptovat na zadání, které má své bezpečné mantinely v prostoru, jenž nikoho nelimituje přežitými významy humanity.

Není to jen ideologie nového režimu, je to celý společenský vývoj výtoky moderny zneužitý pro úchylnou vizi budoucnosti. Je tu uspokojení z aktivní role na velkém plánu, který jeho věrným poskytne prostor pro plný osobní rozvoj. Věrným a vyvoleným.

Přichází epocha, která přináší nová hodnotová kritéria a k nim modeluje nové zákony, ideologizované. Jejich formální zázemí je natolik propracované, že ani po zlomu epochy nebude možné masové vrahy soudit. Budou se bránit, že dostali vyhláškám své doby ... Tak to bylo s Eichmannem a jeho obhajobou u Jeruzalémského soudu...

Byl „dobrý odborník, zneužitý režimem“. Jeho role nebyla zamýšlet se nad osudy transportovaného materiálu.

Veškerá témata spojuje a posouvá dobře sestavená mozaika fragmentů osobních příběhů deportovaných, které na nádraží Bubny nastoupili svou válečnou anabázi.

50 000 ZAPOMENUTÝCH KNIH

je výstavní a architektonický klíč, jenž propojuje jednotlivá témata. Celý objekt i s jeho významy podřizuje osobním u prožitku, jako nejvyššímu argumentu minulosti i současnosti. Průvodní motiv celé expozice se otevírá ve vstupním „chrámovém“ přístavku.

Na jedné straně je výtvarné podobenství knih zastupujících symbolicky jednoho každého z deportovaných přes nádraží Bubny. Naproti knihám je v zastřešeném prostoru původní fasáda železniční stanice s vchodem do nádražní haly.

Stéla, oddělující nádražní budovu od jejího okolí, pojme z celkového záměru svou architektonickou sochou asi 20 000 knih. Další tři desítky tisíc ba měly zastoupit různé scénografické prvky, grafické variace a interiérové doplňky architektury. Motivy knihy by měly v součtu vytvořit celkové číslo pražských deportací. Parafraze knih se proměňují... od plastik vložených do stěny vstupní prostory přes grafické vize na stěnách či v prostoru, až po jakési výstavní relikviáře.

Knihy v podobě schránek ukrývají startovací exponáty, na které navazují koncepčně vrstvené okruhy informací pro návštěvníky expozice i vzdělávacích projektů. Zakládáme na princip vyprávění „*velké příběhy ukryté v drobných věcech volně putujících nádražní budovou se všudypřítomným uvědoměním si množství příběhů*“.

----- až sem řešíme střešní témata, navazují elementární velké významy -----

Téma: **KOŘENY ZLA**

v nadčasovém pohledu spíše **MODERNITA V NÁS**

Od sterilizace k euthanázii, to je vývojový proces, na jehož počátku se věda na obrodu lidského rodu - eugenika, ještě jevila, jako naděje budoucnosti. Podle Baumanna se však v době nástupu nacismu schází celá souhra vlivů potřebných k legalizaci masové vraždy ... nastupuje systém založený na ideologii ... rasové principy definují docela jinak selektivní klíč. Nový režim má svou propagandu, disponuje s logistikou technologiemi dříve netušenými.

Dalším významem jsou pak podle Timothy Snydera statistiky masových vražd na území věnovaném Kainovi - na „černých a krvavých zemích autorových knih. Téma samo o sobě nepředstavitelné, skupinový příběh holocaustu, ještě rozšiřuje v čase a navazuje na zneužitou modernitu celého dvacátého století. Definuje na mapě světa prostor masové vraždy a příběhy šoa kontextualizuje s návaznými totalitami, které jen mění svou definici vyvolených. Podtrhuje tak jedno z našich základních hesel: **Není pravda, že to nejhorší už se stalo.**

Snyder vytváří novou mapu modernity - podle koncentrace násilí a masových vražd.

Yehuda Bauer, podporovatel a konzultant záměru Památníku ticha, byl historikem izraelské školy. Jeho hlavní fokus pro příčiny zla míří na antisemitismus, jako nadčasový fenomén. Je to téma globální a nadčasové. Ovšem také těžko řešitelné, protože v našich končinách má své mantinely. Jsou limitovány mírou asimilace českých židů a multikulturním dialogem, jenž zvláště v Praze měl svou originální hodnotu.

Pro selekce méněcennosti v protektorátu se rodí speciální charakteristiky nedokonalosti.

Jinakost českých židů se často projeví až ve chvíli, kdy na ně někdo ukáže, nebo je označí hvězdou Davidovou. Vyhlášky Norimberských zákonů však i jim předurčí další cesty.

Zde je vedle selektivních principů nacistické rasové hygieny podstatným motivem sám objev vlastní identity - uvědomění si příslušnosti k židovství u českých vlastenců Masarykovy republiky. Tím je příběh místa paměti v centru Prahy specifický.

Židovství se během krátké doby promění z požehnání na překážku. Náboženství vyvolených se stává prokletím národa bez pevného místa na mapě světa.

Téma: ZTRÁTA IDENTITY MĚSTA ... odkaz expozice instalované na křižovatce cest (dost možná, že tento název časem ještě vylepšíme)

Rozpad tradiční hodnoty Prahy, česko-německo-židovský dialog, má své memento na nádraží Bubny. Prolínání vzpomínek na deportace židovské a odsuny německé by ideálně měly startovat na společných vazbách rodin i kulturních skupin. Motiv kulturního obohacení, tolik charakteristického pro metropoli dvou jazyků, slavných německých spisovatelů, židovských vlastenců Masarykovy republiky, bere za své ztrátou dvou základních entit.

Chceme-li vyjádřit, co měly tyto dva okruhy společného, stačí se poohlédnout do okolí nádraží Bubny - německá škola v Šimáčkově ulici, oblast Malý Berlín, kde bydleli Němci i židé. Fotbalový klub na Letné - Němci hráli v německém, židé v obou, Češi v českém. Diváci neznali rasových hesel ... Egon Ervín Kisch hrával střídavě s FC nebo FK, jak o tom píše ve svých reportážích. Jsou ovšem jistě i další rysy spoluzítí a pro nás by bylo dobré nějak popsat, jaké rysy jsou charakteristické pro postupné ztráty těch dvou okruhů.

Hledáme symbolické podobenství, typické pro rozpad celého dialogu... Místo, které vykreslí atmosféru velkého pohybu konce války... Židé se vracejí z lágrů - je jich pouhá desetina a ani ta není všemi vítána. Němci se vyhánějí, protože jsou Němci. Země zbavena Mnichovem šance se bránit, hledá viníka svého stigmatu. Společný jmenovatel všeho je rabování majetku.

Intermezzo: SVĚT V POHYBU ... Téma k proměnám mapy Evropy, ale také k rozpadu hodnot meziválečného světa. Konec i začátek první republiky byl navázán na veliký neukotvený pohyb - s migrací na všech kontinentech, s falšováním dokladů, s keřasením s pasy a vizey. Právě tak konec druhé světové války charakterizuje nevídaný pohyb, jenž umocňují náhlé proměny hrdinů do rolí padouchů a naopak.

Přesuny statisíců obyvatel Evropy návazné na historii obou světových válek byly barometrem změn politické mapy světa, krize vztahů... emigrace na počátku druhé světové války je snad nejvíce podobná současným vlnám mezi třetím světem a naším. Není potřeba rozvádět, ale je potřeba nalézt cestu jak to všechno výstavně uchopit a velmi citlivě svázat s podobenstvím současnosti.

Pro inspiraci mi připadá dobrý příběh lorda Dubse, našeho hosta Bubnování 2016. Na svém příběhu dítěte z Wintonových vlaků založil současnou argumentaci pro přijetí zákona o repatriaci sirotků běženců. Výsledek je stále nejasný, ale otevřené téma založené na válečné zkušenosti, je úžasné.

Téma: PROMĚNA LIDÍ V ČÍSLA

Tomuto tématu je zasvěcena kontemplativní pouť od někdejšího registračního místa válečných transportů, zvaného Radiotrň (dnes prostor před Parkhotelem).

Volné podobenství s Kafkovým textem, kterým předpověděl obraz deportace svých vlastních sester, které putovaly do Terezína právě z nádraží Bubny.

Sem patří autentické vzpomínky přeživších, románová podobenství velkých autorů, sem snad také jednou bude patřit sochařský objekt, který by město mělo na stále volném veřejném prostoru v sousedství Veletržního paláce zrealizovat. Památník ticha jej bude iniciovat.

Sem také patří architektonické návrhy pro drobné zásahy do ulic, kterými transporty procházely. Tedy také drobné signály na domy, které deportovaní teprve krátce před svou poslední cestou městem opouštěli.

Sem také přísluší záměr pojmenování zatím neexistující ulice, procházející okolo nádraží napříč stávajícím kolejištěm, po siru Nicholasi Wintonovi... neboť zde se odehrávalo poslední dějství kindertransportů v podobě deportace rodičů dětí odeslaných do Anglie.

Toto téma by se mělo vyprávět sochou, stručnou informací o systému deportací z Prahy a statistikou. Jeho kořením může být několik osobních vzpomínek a určité hlasové citace z některých románů.

Teprve v další vrstvě bychom uvedli informace o represích, které transportům předcházely, případně o Norimberských zákonech a pod. Sem pochopitelně také patří základní informace o asimilaci pražských židů a jejich hluboké vazbě s tradiční českou kulturou.

Jedním z možných klíčů pro práci s atmosférou města, kterým prochází transporty jeho obyvatel do ghatt, je aplikace programu Philipa Zimbarda HIP, na které pracujeme. Modul navazující na Bystander Effect je zásadním směřováním rodící se vzdělávací koncepce Památníku ticha.

Máme také k dispozici desítky tisíc portrétních fotografií z archivu policejního ředitelství. Jsou na nich tváře, které nádražím Bubny v době deportací prošly a nevrátily se. K tomuto tématu patří i vagony, které budou jednou umístěny podél peronu. Jsou to vagony normální rychlíkové, žádné dobytčáky - důkaz německé schopnosti zachovat klid v prostředí města i při masové vraždě.

(Philip Zimbardo na Nádraží Bubny)

**Téma: ILUZE A NADĚJE první Republiky československé
završené intermezem DRUHÁ REPUBLIKA - ZTRÁTA ILUZÍ**

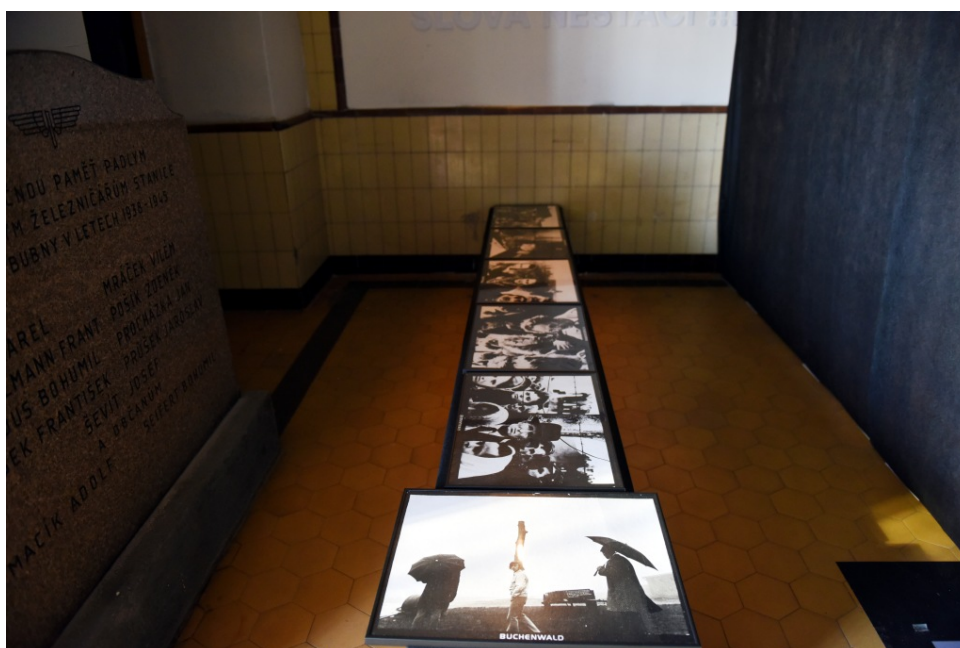
První republika československá je unikátní téma nejen proto, že Praha byla jejím hlavním městem, ale v celé řadě rysů nového státu v čele s jeho prezidentem. Role TGM a jeho cesta k založení republiky má mnoho dotyků a dokonce i zlomů v jeho vztazích se židovskou komunitou střední Evropy.

Meziválečný stát měl unikátní složení různých etnik různých duchovních základů, byl vícejazyčný a proměnil se z nečitelného babylonu společenského i teritoriálního do republiky, kde druhá světová válka začala i skončila. Později do strategického území, které přiléhá k železné oponě. Československá republika vytváří během dvou desítek let své existence nové tradice, pojmenuje hodnoty, má své kultury.

Ne všichni je však jednoznačně sdílejí. Proto přicházejí překvapení. Mnichov a jeho symbol pro obrat v mocenském měřítku byl a je největším stigmatem národních dějin. My však budeme hledat domácí rysy. Můžeme sáhnout do Peroutky a jeho komentářů konce 30. let. Můžeme ale také zakládat rozčarování na Masarykových principech a pokusit se doložit jeho prvorepublikové počátky - hodnoty, na kterých startovala iluze, která ve 38. roce končí.

První Republika československá je téma, které se dá řešit jako mediální vlnění starých archivů filmových, novinových i rozhlasových. Její dramatický oblouk se uzavírá vznikem republiky druhé... ta reprezentuje těžko uchopitelné období plné překvapení až zděšení ze skutečnosti, jak rychle začnou padat hodnoty Masarykovy éry.

Antisemitismus přichází dříve než fyzická okupace země Hitlerovským Německem. Z modernity, která je motorem země se stává prostor pro nový systém, jenž modernitu zneužije v tom nejstrašnějším smyslu.

Téma: NÁVRATY

... zásadní téma, které organicky spojuje válečná témata se současností. Jeho obsah je kontinuální, protože na roli pamětníků navazují dědici odkazu. Polemizuje se, zda šoa je sociálně kontinuální význam se předanými odkazem, či biologicky dědičná paměť.

Na území Prahy je poválečné hledání příběhu a odkazu vzpomínek specifické o nástup nové totality, která něco podpořila, něco potlačila. V každém případě řadu motivů zakonzervovala a nechala na časy budoucí - tedy naše.

Kontinuitu a návaznost velkých příběhů můžeme hledat v krajině města. Můžeme pracovat s příběhy míst, souvislostmi na proměnách obyvatel domů, na využitelnosti veřejných budov... Dobrodružství s odkrýváním vrstev minulosti je zážitek, jenž otevírá pohled na identitu města zmizelou a živou zároveň.

Ve velkých památnících holocaustu vyústí pozdější příběhy války k dalšímu dějství spojenému s teritoriem. V Yad Vashem je pointou válečných příběhů šoa založení novodobého státu, v USA pak fenomény třímilionové imigrace... V Polsku dochází k přerušení paměti důsledným vystěhováním židů v 60. letech.

Prahu po skončení války čekají složité peripetie dalšího totalitního režimu nejen v jeho ideologii, ale také v jeho vztahu k sionismu a zneužití původu některých špiček režimu při čistkách během politických procesů let padesátých.

Není pravidlem, že v nové totalitě jsou hrdinové té minulé stejně bdělí! Mnoho přeživších uvěří naději a prázdným slibům nového pokroku. Stanou se budovateli příští diktatury. Téma hrdinství obětí je ošemetné.

Budeme také pracovat s věčně nenaplněným odškodněním majetkovým, i s málo zhodnocenou návazností dvou režimů, které měly své společné jmenovatele, návazné kolaboranty i návazné oběti.

Je zásadní zdůraznit, že „velké příběhy dvacátého století“ nekončí válkou.

Na mapě Evropy Timothy Snyder hovoří o teritoriu „Krvavých zemí“, kam svou „Černou zem“ vkládá „jen“ jako jednu z epizod teroru ... zde se dostáváme k reflexi holocaustu, která je samostatným poválečným příběhem a probíhá (modifikuje se) stále.

Kulturní tradice meziválečné republiky je nenávratně pryč, protože obyvatelstvo se proměnilo, ale nepodceňujme také poválečnou zkušenost těch, co přežili. Dřívější laskavá asimilace s povědomím o původu kulturní menšiny se proměnila v genocidu kulturního dědictví.

Židovskou komunitu k původnímu kulturnímu významu nepřivede žádná vlna menšinového národního obrození čtvrté poválečné generace na českém teritoriu. Může však obohatit kulturní dialog české identity svou zkušeností převzatou po předcích a dobrou reflexí proměn vztahů v různých dobách, atmosférách, politických režimech.

Intermezzo: HLEDÁNÍ JAZYKA K VLASTNÍMU PŘÍBĚHU ŠOA

Zhodnocení poválečné dramaturgie veřejného dialogu o příbězích přeživších se musí stát obecním majetkem. Šoa není ani v celosvětovém měřítku, ani v kontextu Prahy významem čistě židovským - jak ostatně také píše Bauman. A také píše, že zapouzdřit holocaust jako epizodu židovské historie by bylo trestuhodné... Proto jsme pracovali s názvem, a proto jsme vypustili pojem šoa z prvního plánu informace o místě paměti.

Poválečná historiografie o hledání výrazu světových památníků je samostatným dialogem s identitou novodobé historie ... Co to znamená pro naše pracoviště bez oficiálního vědeckého pověření? Nečekejme, že nový pohled na odkaz masové vraždy objevíme rázem, a že když jej objevíme, tak nám nezestárne před očima. Je klouzavý jak tekutá modernita.

To všechno ovšem hovoří pro dobré založení postupného dialogu, pro dynamiku, ke které se neustále vracíme i v tomto textu. V první fázi je třeba postavit zadání. Definovat prostor, ve kterém se pohybujeme. Neřešíme světovou historii židů, ale válečné příběhy šoa obyvatel Prahy. Berme to jako osvobozující hodnotu a skvělou nabídku pro cizince, protože oni znají téma šoa často docela jinak.

Téma mobilizuje unikátní kulturní hodnoty střední Evropy a zcela unikátní tradici města. Nemějme jiné ambice! Pracujme s tím, co se nabízí, a nezakládejme na eposej sebeustrukce světa.

Téma: ŠOA V NÁS

... každý jsme součástí příběhu šoa ... každý má svou roli a dnes tedy své dědictví. Někdo je potomek obětí, druhý nese jméno či národnost pachatelů, třetí v nadčasovém smyslu přebírá roli přihlížejících. Jen třetí role se dá „léčit“. První dvě jsou dědičné zátěže a celé generace řeší, zda dědičné biologicky - geneticky, nebo jen intelektuálním podáním.

Všechny tři polohy jsou stigma.

Téma je vhodné pro dialog průběžný. Čili bylo by jistě vhodné uspořádat tematickou výstavu a při tom paralelně řešit, jak by mělo vypadat toto zásadní téma v našem místním kontextu... Jak jej převést do sdělení stálé expozice.

Praktické naplnění významu není pouze v rituálech podobných Bubnování pro Bubny, ale v dobře založeném programu kulturních akcí. Hovoříme o kontemplaci, o sebepoznání.

Diskuse může pomoci, ale může také být nekonečná...

Proto hledejme jasné sdělení, prožitek, koncert, divadlo, umělecké dílo.

Intermezzo: JAK NESOUDIT MLČÍCÍ VĚTŠINU A JAK NEZAPOMENOUT SPRAVEDLIVÝCH MEZI ČECHY

... Průvodní téma každoročního Bubnování pro Bubny. Komunikační experiment spojený s happeningem stovek lidí rušících ticho pasivního přihlížení je vždy nutný uvádět na pravou míru v obvyklém domácím kontextu vítězů a poražených. Na jednu stranu polemizujeme se svou holubičí povahou, na straně druhé se bráníme osočení z univerzální kolaborace.

Věčný boj o projevení otevřeného postoje k věcem veřejným máme dnes stěží vyřešen v kontextu Karla Havlíčka Borovského a Boženy Němcové. Válka nahlédnutá v choulostivém úhlu pohledu je zde stále výbušnou látkou. Hrdinové a antihrdinové se mění pod jedním příjmením v každé generaci trochu jinak, ale princip přetrvává - je polemikou mezi osobní statečností a režimním nátlakem-normalizací. Strach je fenoménem, jenž se stále znovu rodí.

Vzácnou látkou pro tyto úvahy jsou citáty Václava Havla i s jejich laskavou absurditou v neúprosném intelektuálním realismu. Právě přes tyto i další citáty se můžeme pokusit téma řešit. V této chvíli se nabízí jako vhodný formát komunikační experiment typu

STANICE BUBNY.

Tato „Struktura scénáře stálé expozice“ je cizelována jako základní rozdělení témat pro synopsi, které postupně vzniká. Její objem průběžně narůstá s projektováním prostoru objektu Nádraží Bubny, jež během roku 2017 doznalo velkých změn.

Scénář stálé expozice byl již v minulých verzích propracován daleko podrobněji (měl už také stostránkový objem). Velká změna prostorových možností památníku nás však trochu vrátila zpátky. Znovu jsme propracovali velké významy a upřesnili jejich obsah pro architekty a scénografy. Nyní vzniká literární předloha průběžně s projektováním. Jde to pomaleji, ale výstupem je již jasný realizační obsah celkové koncepce Památníku ticha. Další fází bude technický scénář prováděcí dokumentace.

Pavel Štingl

Pozn:

Veškeré ilustrační fotografie pocházejí z kulturních akcí uspořádaných v posledních letech na Nádraží Bubny a v jeho okolí v koncepci „Intervence do veřejného prostoru“. Jejich společným záměrem je čištění zátěží prostředí dotýkaného historií na místě paměti.